

С Т А Н О В И Щ Е

от доц. д-р Екатерина Салкова,
определена със Заповед № РД-38-604/25.09.2017 г. на ректора на
Софийския университет „Св. Климент Охридски“ за член на научното
жури за публична защита на дисертационен труд за придобиване на
образователната и научна степен „доктор“
на

Боян Георгиев Бележков – докторант по научна специалност
„Наказателен процес“, професионално направление 3.6. Право, научна
област „Социални, стопански и правни науки“, на тема:

„ОСОБЕНИ ПРАВИЛА НА ПЪРВОИНСТАНЦИОННОТО СЪДЕБНО ЗАСЕДАНИЕ ЗА РАЗГЛЕЖДАНЕ НА ДЕЛА ЗА ПРЕСТЪПЛЕНИЯ, ИЗВЪРШЕНИ ОТ НЕПЪЛНОЛЕТНИ“

1. Биографични данни за докторанта

Боян Георгиев Бележков е завършил специалност „Право“ в Юридическия факултет на Университета за национално и световно стопанство през 2011 г. и специалност „Психология“ във Философския факултет на Софийския университет „Св. Климент Охридски“ през 2015 г.

Със Заповед № РД-20-1407/25.09.2014 г. на ректора на Софийския университет „Св. Климент Охридски“ Боян Бележков е зачислен като редовен докторант, а след спечелен конкурс, от 15.06.2015 г. заема длъжността „асистент“ по Наказателно-процесуално право в Катедра „Наказателноправни науки“ в ЮФ на СУ „Св. Климент Охридски“.

По темата на дисертацията дисертантът има шест публикации, една от които в специализирано правно списание, а останалите – в сборници от научни конференции.

2. Обща характеристика на дисертационния труд

Дисертационният труд е в *обем 231 страници*, включително съдържание и библиография. Съдържа *289 бележки под линия*. Библиографската справка включва *87 източника*, от които 73 на кирилица и 14 на латиница. Дисертационният труд съдържа заглавна страница; съдържание; увод; три глави; заключение и библиография.

Извън съмнение е **актуалността** на темата за особените правила за разглеждане на дела за престъпления, извършени от непълнолетни. Динамичното развитие на дискусиата относно ефективността на правната уредба на наказателното правораздаване по отношение на непълнолетни извършители на престъпления е предпоставено както от появата и развитието на нови детерминанти за престъпността на непълнолетните, така

и от увеличаващия се брой техни агресивни прояви, които са естествен резултат от засиления интензитет на криминогенните фактори. Постигането на целите на наказанието при непълнолетните извършители на престъпления, регламентирани в чл. 60 НК, е важно условие за създаване на високо ниво на правосъздание сред ненавършилите пълнолетие лица, от което зависи спадът, съотв. ръстът на престъпността в обществото през следващите години. Тази връзка на темата с наличието на ефективна наказателна политика предопределя не само нейната актуалност, но и нейната значимост. За значимостта на темата на дисертацията може да се съди по продължителния период на обсъждане на изготвения и публикуван проект на Закон за отклоняване от наказателно производство и налагане на възпитателни мерки на непълнолетни лица, а аргумент в тази посока е и насочването на вниманието на органите на Европейския съюз към наказателното правораздаване по отношение на непълнолетни чрез приемането на Директива (ЕС) 2016/800 на Европейския парламент и на Съвета от 11 май 2016 година относно процесуалните гаранции за децата, които са заподозрени или обвиняеми в рамките на наказателното производство (Официален вестник, L 132/1 от 21.05.2016 г.).

В **увода** дисертантът е обосновал актуалността на темата на дисертационния труд с липсата в българската правна доктрина на цялостен монографичен научен труд през последните години, който да анализира актуалните проблеми на законодателството и практиката по прилагането на закона в наказателните производства срещу непълнолетни извършители на престъпления, с необходимостта от анализ на приетите актове на ООН, на Съвета на Европа и на Европейския съюз, както и от създаване на научна основа за уеднаквяване на тълкуването и прилагането на закона при разрешаването на идентични въпроси.

Глава първа на дисертационния труд („Особености в процесуалното положение на някои участници по делата за престъпления, извършени от непълнолетни“), включва три раздела, в които в детайли е анализирано процесуалното положение на: (1) защитника; (2) педагога и психолога и (3) родителите и попечителите. В *раздел първи* са изследвани въпросите относно лицата, които могат да се конституират като защитници, и процесуалните предпоставки за встъпването им в процеса, анализирани са разпоредбите на международноправните актове относно компетентността на защитниците на непълнолетни обвиняеми и са направени изводи относно съответствието на българското законодателство с тях, аргументиран е изводът относно наличието на самостоятелно право на непълнолетния обвиняем сам да упълномощава защитник, независимо от съгласието на неговия законен представител. Изследвани са хипотезите на отказ от конкретен защитник и замяната му с друг, както и европейските стандарти за ефикасно осъществяване на защитата. В *раздел втори* е анализирано процесуалното положение на педагога и психолога по делата за престъпления, извършени от непълнолетни, като е изследвано и съответствието на НПК с международните стандарти за участието на специалисти с необходимата квалификация. Изведени са практически критерии за решаването на въпроса

дали в определен случай следва да се привлече за участие в процеса педагог или психолог, анализирана е възможността за едновременно назначаване на педагог и психолог, както и на повече от един педагог или психолог. В *раздел трети* са анализирани редица въпроси, свързани с участието на родителите и попечителите на непълнолетния подсъдим: относно тяхната роля и целта, с която се установява участието им в процеса; относно установяването на противоречиви интереси между непълнолетния обвиняем и негов родител или попечител и възможните решения на този проблем; относно възможността за участие на осиновителите, както и на други пълнолетни лица, които се ползват с доверието на непълнолетния обвиняем; относно възможностите за съвместяване на процесуалните качества родител (или попечител), защитник, свидетел и граждански ответник.

Глава втора на дисертационния труд е посветена на особените правила по делата за престъпления, извършени от непълнолетни, в първия стадий на съдебната фаза на процеса – подготвителните действия за разглеждане на делото в съдебно заседание на първа инстанция. В *раздел първи* са анализирани спецификите на разглеждания процесуален стадий по делата за престъпления, извършени от непълнолетни, като е акцентирано върху значението на добрата подготовка на съдебното заседание за реализирането на възпитателното въздействие и за избягването на неблагоприятното влияние на процеса върху непълнолетните подсъдими. В *раздел втори* е разгледано специфичното правомощие на съдията-докладчик, характерно за тази категория дела – да освободи непълнолетния подсъдим от наказателна отговорност и да изпрати делото на местната комисия за борба с противообществени прояви на малолетни и непълнолетни за налагане на възпитателна мярка по ЗБППМН. Анализирана е съдебната практика по очерталия се като дискуссионен въпрос относно наличието или липсата на правомощие на съдията-докладчик да наложи сам възпитателна мярка по ЗБППМН, без да изпраща делото на съответната местна комисия, като същата е съпоставена с международните стандарти за правосъдие, съобразено с висшия интерес на непълнолетния подсъдим. В *раздел трети* са подложени на анализ особеностите в правомощията на съдията-докладчик при подготвителните действия за разглеждане на делото в съдебно заседание с непълнолетен подсъдим: относно преценката за необходимостта цялото производство или отделни действия да се проведат извън помещението на съда; относно лицата, които следва да се призоват с цел законосъобразно провеждане на съдебното заседание; относно лицата, които могат да присъстват в съдебната зала, предвид ограничаването на принципа на публичност при тази категория дела. Подложена е на критика уредбата в действащия НПК, който не урежда задължение за гражданите страни в процеса да не разпространяват информацията, която им е станала известна при провеждане на съдебното заседание при закрити врати, като е акцентирано и върху необходимостта от запазване на конфиденциалността от страна на медиите. Направен е подробен анализ на международноправната уредба и на съдебната практика относно прилагането на принципа на публичност при наказателното правораздаване по отношение

на непълнолетни. Анализирани са изискванията, свързани с определянето на законен съдебен състав.

Глава трета от дисертационния труд е посветена на особените правила при уредбата на съдебното заседание на първоинстанционния съд по делата за престъпления, извършени от непълнолетни. Съдържанието на тази част от дисертацията е вътрешно обособено и структурирано в четири раздела, посветени на отделните етапи на съдебното заседание на първа инстанция по делата срещу непълнолетни подсъдими. В раздел първи са изяснени особеностите в етапа на действия по даване ход на делото: анализирана е законодателната уредба относно участието на прокурора, присъствието на подсъдимия в съдебна зала, участието на защитника, частния тъжител, лицата, претърпели вреди от престъплението, родителите и попечителите, психолога и педагога. Анализирана е съдебната практика във връзка с допускането на участие на частен обвинител в нарушение на забраната по чл. 392, ал. 4 НПК. Акцентирано е върху разясняването на правата на участниците, особено на специфичните за тази категория дела. В *раздел втори* са анализирани особеностите на съдебното следствие, което се провежда с участието на непълнолетен подсъдим. Акцентирано е върху необходимостта от прочитане на обвинителния акт в неговата цялост по тази категория дела, предвид особеностите на подрастващите във връзка със способността им да възприемат и запамятват факти. Разгледани са особеностите, свързани с разясняването на обвинението на непълнолетния подсъдим, с неговия разпит и прилагането на други способности на доказване с негово участие. Подробно е анализирана националната и международноправната уредба, както и съдебната практика и практиката на ЕСПЧ относно правомощието на съда да отстрани от съдебната зала непълнолетния подсъдим. Изследвани са редица въпроси, свързани със събирането на доказателства за личността на подсъдимия, както и с установяването на евентуално влияние върху непълнолетния на пълнолетно лице с оглед извършването на престъплението. В *раздел трети* са разгледани особеностите в етапите на съдебни прения и последна дума на подсъдимия: възможността за отстраняване на непълнолетния подсъдим от съдебната зала и задължителното участие на защитник при съдебните прения. Раздел четвърти е посветен на особеностите в последния етап от втория стадий на съдебната фаза – постановяване на присъдата: необходимостта от безспорно установяване на способността на подсъдимия да разбира свойството и значението на извършеното деяние и да ръководи постъпките си; изследване на въпроса дали деянието е извършено поради увлечение или лекомислие; предпоставките за освобождаване от наказателна отговорност (с налагане на възпитателна мярка по ЗБППМН или на административно наказание); редуцирането и индивидуализацията на наказанието.

В **заключението** са обобщени основните резултати от извършеното изследване, като се акцентира върху направения анализ на международноправната и националната правна уредба, на актовете на Европейския съюз, практиката на Европейския съд по правата на човека, на

Конституционния съд и на наказателните съдилища, както и на изразените в теорията становища.

3. Оценка на научните и научно-приложните приноси

Представеният дисертационен труд показва задълбочени теоретични знания на дисертанта по научната специалност „Наказателен процес“ и разкрива способностите му за самостоятелно научно мислене и творчески подход към изследваните въпроси. Актуалността и значимостта на темата на дисертационния труд предопределят неговата полезност за юридическото образование, за правната наука и за практикуващите юристи.

Освен посочения по-горе цялостен и комплексен анализ на редица въпроси, свързани с темата на дисертационния труд, който сам по себе си, предвид липсата на цялостно актуално изследване, има приносен характер, могат да се посочат редица конкретни приноси. В автореферата коректно са отразени приносните моменти, обобщени от дисертанта по отделни глави, сред най-съществените от които, по мое мнение, са изводите, които са обосновани относно процесуалното положение на психолозите и педагозите; аргументирането на необходимостта от специална подготовка на адвокатите, педагозите, психолозите и държавните органи, които участват по дела за престъпления, извършени от непълнолетни; дефинирането на понятието „противоречиви интереси“ между непълнолетния обвиняем и неговите законни представители; сравнителноправното изследване на регламентирането и прилагането на принципа на публичност по делата срещу непълнолетни подсъдими и предложенията за изменение на законодателството във връзка с опасността от разпространяване на информация, която би могла да навреди на развитието на непълнолетния; подробният анализ на въпросите, свързани с формирането на законен съдебен състав; обосноваването на конкретни изводи и предложения за усъвършенстване на законодателството във връзка с подготовката и провеждането на разпита на непълнолетния подсъдим; подробният анализ на правомощието за отстраняване на непълнолетния подсъдим от съдебната зала и др. С подчертано значим научно-приложен характер са обосноваването на съответните места в дисертацията предложения *de lege ferenda* (регламентиране на възможност за заместване на родителите и попечителите с лица, които се ползват с авторитет пред непълнолетния и с неговото доверие, предложението за допълване на чл. 118, ал. 1 НПК с включване в изключенията на родителите и попечителите на непълнолетния, участващи в производството; регламентиране на задължение за насрочване на делата в по-кратки срокове и на изискване за минимален стаж по специалността като условие за участие на учителите и възпитателите в качеството на съдебни заседатели и др.).

4. Оценка на публикациите по дисертацията

По темата на дисертацията дисертантът има шест публикации, които удостоверяват апробирането на основни резултати от изследването в авторитетни сборници от научни юридически конференции и в специализирано правно издание.

5. Оценка на автореферата

Изготвеният автореферат в структурно отношение съдържа пет части: (1) Обща характеристика на дисертационния труд; (2) Обем и структура на дисертационния труд; (3) Съдържание на дисертационния труд; (4) Справка за по-съществените приноси в дисертационния труд и (5) Списък на публикациите по темата на дисертационния труд. В първата част е обоснована актуалността на темата, посочени са целта, задачите, обектът, предметът, методите и практическото значение на изследването. Втората част съдържа общата информация относно обема и структурата на дисертацията, а в третата коректно и цялостно е отразено съдържанието на дисертационния труд в отделните му части. В четвъртата част са изведени основните приносни моменти, които точно отразяват постигнатите резултати.

6. Критични бележки, препоръки и въпроси

Към дисертационния труд могат да се отправят някои критични бележки и препоръки. На някои места се забелязват отклонения от темата, които действително изясняват общите положения преди пристъпването към особеностите, характерни за делата за престъпления, извършени от непълнолетни, но същите отклоняват вниманието от спецификите. Употребата на някои изрази следва да бъде прецизирана – например ползването на понятието „международни договори“, когато в него се включват актове на международни организации или на Европейския съюз (с. 52 и сл.). В заключението биха могли да се изведат направените предложения за усъвършенстване на законодателството, само малка част от които са посочени по-горе.

Направените бележки имат за цел единствено да подпомогнат дисертанта при редакция на представения труд преди публикация и по никакъв начин не се отразяват на високата положителна оценка, която заслужава обсъжданата дисертация.

7. Заключение

В заключение, за защита е представено едно цялостно, значимо и задълбочено научно изследване. Представеният за защита дисертационен труд отговаря на всички изисквания на Закона за развитието на академичния състав в Република България – показва, че кандидатът притежава задълбочени теоретични знания по специалността „Наказателен процес“, разкрива неговите способности за самостоятелно научно мислене и творчески подход към изследваните теми и съдържа научни и научно-приложни резултати, които представляват оригинален принос в науката. Поради това убедено изразявам своето положително становище и предлагам на членовете на научното жури да гласуват положително за придобиване на образователната и научна степен „доктор“ от Боян Георгиев Бележков.

Член на научното жури:

Доц. д-р Екатерина Салкова